

Андрій Марченко

аспірант кафедри державознавства і права НАДУ при Президентові України
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-3986-2524>

АНТИКОРУПЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню поняття «антикорупційна реформа в Україні». На основі аналізу наукових підходів до поняття «реформа» та її ключових характеристик здійснено загальну теоретичну характеристику антикорупційної реформи. Доведено змістовний зв'язок антикорупційної реформи з правовою та адміністративною реформами. Запропоновано авторське визначення поняття «антикорупційна реформа в Україні» та розкрито його сутнісні ознаки.

Ключові слова: антикорупційна реформа; адміністративна реформа; правова реформа; реформа; характеристики.

Andrii Marchenko

PhD student of the State Studies and Law Chair, NAPA under the President of Ukraine
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-3986-2524>

ANTI-CORRUPTION REFORM IN UKRAINE: CONCEPTS AND FEATURES

The term «anti-corruption reform» is quite often used in regulations, strategic and program documents of the state, but its concept is not defined. In theoretical developments on anti-corruption reform, prevention of corruption or responsibility for it, this term is mostly not defined.

The concept of «anti-corruption reform» in the articles is revealed through the study of the terms that make it up, as well as its connection with the concepts of «legal reform» and «administrative reform». Given the theoretical approaches to the concept of «reform» and its characteristics, anti-corruption reform is characterized as: 1) a process of evolutionary, not revolutionary, change; 2) aimed at improving, increasing the effectiveness of the object of reform, which is anti-corruption; 3) a complex, systemic, planned, long-term process of changes (transformations) of the object in accordance with the purpose; 4) it envisages a change in the legal field and a change in the institutions that are the basis for the implementation of reforms; 5) in the process of its implementation no changes in the socio-political or constitutional system of the country are envisaged.

The connection between anti-corruption reform and the legal one is that the latter creates a legislative (legal) basis for the implementation of anti-corruption reform, as well as provides legal regulation of the organization and activities of the subjects of anti-corruption reform in Ukraine. The systemic connection between anti-corruption reform and administrative reform arises due to the fact that the administrative one creates an organizational and institutional basis for anti-corruption reform.

Taking into account the theoretical approaches to the concepts of «reform», «legal reform», «administrative reform» and their features, the concept of «anti-corruption reform» is proposed in the formulation: is declared by the state and enshrined in regulations a planned, systematic process of transformation to reduce corruption in Ukraine in all spheres of life, the introduction of a new system of anti-corruption institutions, formation of anti-corruption policy by public authorities aimed at intolerance of corruption and the inevitability of punishment for corruption with broad public involvement in this process. The definition of the concept of «anti-corruption reform in Ukraine» is based on a general theoretical understanding of the concept of «reform». The definition of «anti-corruption reform in Ukraine» is based on its connection with the concepts of «legal reform» and «administrative reform». Our proposed definition of anti-corruption reform may be the subject of further research, the subject of which will be the implementation of anti-corruption reform in Ukraine.

Key words: anti-corruption reform; administrative reform; legal reform; reform; characteristics.

Постановка проблеми

У нормативно-правових актах, стратегічних та програмних документах, предметом яких є питання політики держави щодо запобігання корупції, термін «антикорупційна реформа» є доволі часто вживаним, однак його поняття не визначається. Зокрема, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (далі – Стратегія) вказувала на те, що основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [1].

Відповідно до проекту Антикорупційної стратегії на 2021–2024 роки (далі – проект Антикорупційної стра-

тегії), корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню та розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів, а метою Антикорупційної стратегії є досягнення суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2]. За позицією авторів проекту Антикорупційної стратегії, попередня антикорупційна стратегія (Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки – прим. авт.), зосереджувалась на пріоритетах, пов'язаних зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів (правових інститутів) та

© Марченко А.В., 2021.

розбудові системи антикорупційних органів, що мали забезпечити ефективну реалізацію цих інструментів.

Наведені положення свідчать, що антикорупційна реформа не може бути зведена до якогось конкретного елемента, а постає як цілісне політико-правове та державно-управлінське явище, що потребує насамперед теоретичного визначення його поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні дослідження щодо впровадження в Україні антикорупційної реформи здійснювалися такими вітчизняними вченими, як Ю. Бардачов, В. Баштанник, О. Береза, А. Волошенко, Л. Герасименко, В. Дем'ячук, А. Новак, О. Хуторянський. Однак, досліджуючи питання антикорупційної реформи, науковці не дали детальне визначення самого поняття «антикорупційна реформа». Більше того, у окремих теоретичних розробках спостерігається ототожнення антикорупційної реформи та антикорупційної політики держави [3; 4].

Мета

Мета статті полягає у визначенні поняття «антикорупційна реформа в Україні» на основі узагальнення теоретичних підходів до поняття «реформа» та таких суміжних понять як «правова реформа» і «адміністративна реформа».

Виклад основного матеріалу

Відповідно до Академічного тлумачного словника української мови [5], одне з визначень слова «поняття» означає одну із форм мислення, результат узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності. Як зазначає А. Хворостянкін «...будь-яке визначення не повністю відображає предмет, воно бере у предмета тільки істотні ознаки і полишає поза своїм змістом низку інших ознак, якими він наділений. Водночас сукупність таких істотних ознак має бути достатньою для виконання двох пізнавальних (гносеологічних) завдань, що виконує визначення: з'ясування властивостей визначуваного предмета та відмежування його від інших суміжних предметів чи явищ» [6].

Поняття розкривається через сукупність суттєвих ознак і як відмічає А. Конверський «...мати поняття про предмет – це знати, які ознаки йому притаманні, в яких зв'язках і відношеннях він перебуває з іншими предметами, чим від них відрізняється» [7, с. 137].

Формулювання поняття «антикорупційна реформа» передбачає дослідження кожного з термінів, що його складають. Щодо терміну «антикорупція», та ми підтримуємо позицію вітчизняних науковців, які вважають, що протидія корупції як явищу та запобігання йому передбачає вживання слова корупція з приставкою «анти-», та у поєднаному вигляді стає дескриптором усього терміну і специфіки змісту досліджуваного поняття [8, с. 66]. Відповідно, зважаючи на поняття корупції, що міститься у Законі України «Про запобігання корупції» антикорупцію пропонується розуміти як запобігання, зменшення можливостей використання службовою чи посадовою особою наданих їй повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Реформа (від лат. *reformo* — перетворюю, поліпшую) – перетворення, зміна, перевлаштування життя (порядків, інститутів, закладів), що не знищує основ існуючої структури [9, с. 673]. У Сучасному словнику іноземних мов зазначено, що термін «реформа» (франц. *reformte*, від лат. *reformare* – «перетворювати», «поліпшувати») передбачає процес кардинальних, зазвичай тривалих за часом перетворень відповідних сторін суспільного життя, державно-правових інститутів, окремих структур тощо [10, с. 597].

Академічний тлумачний словник української мови наводить таке визначення поняття «реформа»: перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури; політичне перетворення, що здійснюється панівним класом без порушення основ існуючого ладу [5].

М. Рац, надаючи поняттю соціального змісту, відзначав, що реформа являє собою суспільно значущі перетворення, по-перше, спрямовані на ті чи інші системи життя та діяльності; по-друге, пов'язані з необхідністю оновлення цих систем, приведення їх у відповідність з умовами, що змінилися, з діяльним контекстом, що змінився; по-третє, мають проводитися більш чи менш продумано та планомірно, щоб не порушувати функціонування систем, що вже сформувалися [11].

Під реформою також прийнято розуміти сукупність політичних дій у суспільстві, спрямованих на перетворення окремих елементів політичної системи або часткову зміну способу їхнього функціонування, але не зачіпаючи водночас принципів основ існуючої соціально-політичної структури [12, с. 146].

Сутнісним наповненням реформи, науковці називають:

- суттєві зміни (трансформації) у механізмі функціонування об'єкта, можливу зміну основоположних принципів, провідних до принципово нового результату й отримання принципово нового об'єкта, а у в широкому сенсі трансформацію об'єкта в новий якісний стан [12, с. 146];
- превалювання діяльнісного, спрямованого позитивними цілями, трансформаційного аспекту [13, с. 352];
- зміну, що передбачає перехід певного об'єкта у новий якісний стан [14]; активні еволюційні процеси [15, с. 165];
- спрямування на прогресивний розвиток суспільства, але водночас збереження існування певних соціально-політичних, економічних чи ідеологічних структур, інститутів тощо [16, с. 481; 17, с. 451; 18, с. 548];
- оновлення певних складових наявної суспільної системи без її руйнування [19, с. 113];
- відносно повільний і поступовий характер змін, які завдяки цьому відбуваються спокійніше та природніше для суспільства, ніж революції [19, с. 113];
- важливу роль у забезпеченні стабільності суспільного розвитку, який стимулюється передбачуваними змінами, ефективними нововведеннями, що не ведуть до деструктивного зламу існуючого порядку [17, с. 458].

Узагальнюючи ці наукові підходи, С. Кравченко вважає, що визначальними характеристиками реформи є: 1) спрямованість на прогресивний суспільний розвиток,

тобто на підвищення якості життя переважної більшості громадян країни; 2) відносно повільний та поступовий характер змін, що сприяє їх органічності для суспільства, стабільності суспільного розвитку, уникненню насильницьких методів і кризових явищ; 3) здійснення під проводом державної влади, тому її дієздатність та ефективність має ключове значення для успішного реформування; 4) цілеспрямованість, тобто неможливість здійснення реформ без чіткого цілепокладання; 5) законність, що зумовлює важливість конституційного і законодавчого забезпечення реформаторських змін; 6) збереження основ існуючого ладу, що, з урахуванням наявності конституцій у більшості сучасних держав, доцільно трактувати так, що реформи не порушують основ саме конституційного ладу [14].

Вважаємо, що наведені вище С. Кравченком характеристики реформ, можуть бути застосовані й до антикорупційної реформи в Україні.

Загалом, екстраполюючи сутність реформи на реформу антикорупційну, вважаємо, що антикорупційну реформу можна охарактеризувати як: 1) є процесом еволюційних, а не революційних змін; 2) спрямована на вдосконалення, підвищення ефективності об'єкта реформи, яким є антикорупція; 3) складний, системний, планомірний, тривалий за часом процес змін (перетворень) об'єкта відповідно до мети; 4) вона передбачає зміну правового поля та зміну інституцій, які є підґрунтям для реалізації реформ; 5) у процесі її здійснення не передбачаються зміни суспільного-політичного або конституційного ладу країни.

Водночас, антикорупційна реформа безпосередньо пов'язана зі здійснюваними в Україні правовою та адміністративною реформам.

Наукові підходи до розуміння правової реформи [20; 21, с. 18–19; 22, с. 70; 23, с. 13; 24], дозволяють простежити зв'язок антикорупційної реформи з правовою. Водночас, у контексті нашого дослідження, підтримуємо позицію О. Ющика, який відмічає, що правова реформа має сенс лише як державно-правова реформа та що разом зі зміною правової «матерії» передбачає відповідні перетворення державних структур і способу їх функціонування, а, отже, правова (державно-правова) реформа передбачає зміну законодавчих, адміністративних і правоохоронних державних інститутів, умов і порядку їх функціонування, тобто трансформацію відповідних функцій державного управління [22, с. 32–33].

Відповідно, вважаємо, що саме правова реформа є передумовою антикорупційної. Вказане зумовлене тим, що правова реформа створює законодавчу (правову) базу для впровадження останньої, а також забезпечує правове регулювання організації та діяльності суб'єктів впровадження антикорупційної реформи в Україні. При цьому антикорупційна реформа також впливає на правову, оскільки внаслідок впровадження антикорупційної реформи, з'явилися нові погляди на принцип презумпції невинуватості як основоположного елемента прав та свобод людини і громадянина, що своєю чергою, є предметом правової реформи.

Таким чином, зв'язок антикорупційної реформи з правовою обумовлюється безпосереднім інституційним впливом антикорупційної реформи завдяки останній, та впливом норм права на її здійснення.

Теоретичною основою для з'ясування зв'язку антикорупційної реформи з адміністративною, слугують

енциклопедичні та наукові дослідження в галузі державного управління [25]. І у цьому контексті підтримуємо Т. Білозерську, яка слушно зазначає, що існування належної нормативно-правової бази є необхідною, але недостатньою умовою для належної реалізації адміністративної реформи, оскільки навіть найдосконаліші нормативні акти можуть не працювати з багатьох причин, а саме: через відсутність належної координації між органами влади, що займаються питаннями місцевого та регіонального розвитку; через наявність численних конфліктів між органами виконавчої влади та органами, посадовими особами місцевого самоврядування тощо [26].

Адміністративна реформа науковцями розуміється як:

- вид політико-правової реформи, яка здійснюється у сфері виконавчої влади і торкається як її організаційної структури, функцій, кадрового забезпечення, так і взаємовідносин з місцевим самоврядуванням [27];
- комплекс організаційно-правових заходів, спрямованих на трансформацію діючої системи і структури органів державного управління з метою забезпечення їх ефективного функціонування, вчасного та повного виконання покладених на них завдань, надійного забезпечення прав та законних інтересів людини й громадянина, а також на створення, у разі необхідності, нових інститутів державного управління [26].

Слід також підтримати позицію О. Висоцької, яка відмічає, що сенс усякої адміністративної реформи полягає в підвищенні ефективності публічного управління [27].

Системний зв'язок антикорупційної реформи з адміністративною полягає в тому, що остання створює організаційне та інституційне підґрунтя для антикорупційної. Враховуючи, що більшість корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчиняється на публічній службі, то створення умов для прозорості та доброчесної публічної служби внаслідок запобігання корупції, сприятиме, відповідно, ефективності здійснення адміністративної реформи в Україні.

Щодо поняття «антикорупційна реформа», то серед наукових досліджень, Ю. Бардачов надає її наступне коротке визначення у формулюванні «зміна антикорупційного законодавства та затвердження антикорупційної стратегії» [28]. А. Волошина та О. Береза відмічають, що ця реформа пов'язана з антикорупційною моделлю та антикорупційними інститутами [29; 30].

Вважаючи на наведені теоретичні положення, а також, беручи до уваги, мету та завдання (цілі) антикорупційної реформи, визначені у програмних та стратегічних документах, пропонуємо антикорупційну реформу розуміти як задекларований державою та закріплений в нормативно-правових актах планомірний, системний процес перетворень щодо зменшення рівня корупції в Україні в усіх сферах життя, запровадження нової системи антикорупційних інституцій, формування органами публічної влади антикорупційної політики спрямованої на нетерпимість до корупції та невідворотність покарання за корупцію із широким залученням громадськості до цього процесу.

Поняття антикорупційної реформи розкривається через його сутнісні ознаки, які полягають в:

1) закріплення нормативно-правовими актами ідей держави щодо цієї реформи (Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки);

2) процесуальний характер реформи, що характеризується плановістю та послідовністю перетворень (антикорупційна реформа – динамічний процес перетворень за напрямками та строками їх виконання, які визначені законодавчо. Процесуальну основу перетворень становлять акти законодавства, які передбачають організаційно-правове забезпечення діяльності суб'єктів впровадження антикорупційної реформи, їх завдання, функції, відповідальність);

3) мета (цілі) реформи – суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції;

4) інституційні зміни (запровадження нових інституцій (спеціально уповноважених суб'єктів): Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури);

5) активне залучення громадськості до процесу впровадження реформи (Закон України «Про запобігання корупції» надає можливість громадськості активно долучатися до заходів з реалізації антикорупційної реформи: через інститут викривачів, шляхом участі в оцінці корупційних ризиків органів публічної влади та шляхом доступу до інформації про діяльність органів публічної влади, а також через громадські ради при органах влади та через здійснення громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів).

Висновки

1. В основі визначення сутності поняття «антикорупційна реформа в Україні» є загальнотеоретичне розуміння поняття «реформа», що дозволяє охарактеризувати антикорупційну реформу як: 1) процесом еволюційних, а не революційних змін; 2) спрямована на вдосконалення, підвищення ефективності об'єкта реформи, яким є антикорупція; 3) складний, системний, плановий, тривалий за часом процес змін (перетворень) об'єкта відповідно до мети; 4) вона передбачає зміну правового поля та зміну інституцій, які є підґрунтям для реалізації реформ; 5) у процесі її здійснення не передбачаються зміни суспільного-політичного або конституційного ладу країни.

2. Визначення сутності поняття «антикорупційна реформа в Україні» базується на його зв'язку з поняттями «правова реформа» та «адміністративна реформа». Зв'язок антикорупційної реформи з правовою обумовлюється безпосереднім інституюванням антикорупційної реформи завдяки останній, та впливом норм права на її здійснення. Адміністративна реформа створює організаційне та інституційне підґрунтя для антикорупційної. Враховуючи, що більшість корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчиняється на публічній службі, то створення умов для прозорої та доброчесної публічної служби внаслідок запобігання корупції, сприятиме ефективності адміністративної реформи в Україні.

3. Поняття «антикорупційна реформа в Україні» слід визначити у такому формулюванні: задекларований державою та закріплений в нормативно-правових актах плановий, системний процес перетворень щодо зменшення рівня корупції в Україні в усіх сферах життя, запровадження нової системи антикорупційних інституцій, формування органами публічної влади антикорупційної політики спрямованої на нетерпимість до корупції та невідворотність покарання за корупцію із широким залученням громадськості до цього процесу.

Запропоноване нами визначення антикорупційної реформи може стати предметом подальших наукових досліджень, предметом яких стане втілення антикорупційної реформи в Україні.

Література.

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
2. Антикорупційна стратегія на 2021-2024 роки: проект/ Нац-не агент. запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykorrupsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>
3. Новак, А. М., Баштанник, В. В. Особливості формування та реалізації національної антикорупційної політики як основи державно-управлінських реформ. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/90/2281/4913-1?inline=1>
4. Дем'янчук В. А. Дискусійні аспекти оцінки ефективності антикорупційної політики України. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. № 6 (2). С. 17-20.
5. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980): веб-сайт. URL: <http://sum.in.ua/s/ponjattja>
6. Хворостянкіна А. В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6669
7. Конверський А. Є. Логіка: підручник. 2-ге вид., виправлене. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. 391 с.
8. Додуров О. О., Коломієць Т. О., Кушнір С. М., Макаренко О. Л. Загальнотеоретичні, адміністративно- та кримінально-правові основи концептуалізації антикорупційної реформи в Україні: колективна монографія. Запоріжжя, 2019. 476 с.
9. Словник іншомовних слів / за ред. Мельничука О. С. Київ: Українська радянська енциклопедія, 1974. 776 с.
10. Сучасний словник іншомовних слів: прибл. 20 тис. слів і словосполучень / уклад.: О.І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 789 с.
11. Рац М. Проект «Теория реформ». URL: <http://futureisrael.h1.ru/Ratz/Introduction1.htm>
12. Черних Є. М., Камардіна Ю. В. Теоретичні аспекти визначення поняття «адміністративна реформа». *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Гельветика, 2020. Вип. 88. С. 144-152.
13. Агафонова Н. В. Конституція як об'єкт реформування. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 351–366.
14. Кравченко С. Теоретичне розуміння реформ як форми суспільних змін. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 2. С. 14-21.

15. Управління суспільним розвитком: словник-довідник / за заг. ред. А. М. Михненко, В. Д. Бакуменка. Київ: Вид-во НАДУ, 2006. 248 с.

16. Філософія політики: корот. енцикл. слов. / авт.-упоряд. В. П. Андрущенко та ін. Київ: Знання України, 2002. 670 с.

17. Соціологія: корот. енцикл. слов. / заг. ред. В. І. Волович. Київ: Укр. Центр духов. культури, 1998. 736 с.

18. Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 746 с.

19. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Теория социальных технологий: учеб. пособие. Киев: МАУП, 2004. 608 с.

20. Кривицький Ю. В. Проблеми правової реформи в науковій спадщині академіка В. В. Копейчикова. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. Том 102. № 1. С. 187–196.

21. Рабінович П. Загальна концепція правової реформи в Україні: до характеристики вихідних засад. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 1. С. 15–24.

22. Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні: монографія. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. 192 с.

23. Лемак В. В. Правова реформа в Чехії і Словаччині в умовах постсоціалістичної модернізації: теоретичні і практичні проблеми: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2003. 40 с.

24. Пархоменко Н. М. Сутність і зміст правової реформи: теоретичні аспекти. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 44–49.

25. Бакуменко В. Д., Кравченко С. О. Адміністративна реформа. Енциклопедія державного управління. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. Т. 8. С. 21.

26. Білозерська Т. О. (2007). Реформування публічної адміністрації в Україні як крок до європейської інтеграції. Форум права. 2007. № 2. С. 11–19.

27. Висоцька О. М. Адміністративна реформа як основа ефективного функціонування публічного управління: поняття та зміст. Галузь науки «Державне управління»: історія, теорія, впровадження: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. уч., м. Київ, 28 трав. 2010 р. Київ, 2010. Том 1. С. 114–116.

28. Бардачов Ю. М. (2014). Антикорупційна реформа в Україні як вагомий чинник забезпечення національної безпеки. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* 2014. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_2/3.pdf

29. Волощенко А. В. (2016). Проблеми здійснення антикорупційних реформ в сучасній Україні та шляхи їх реалізації. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 51–61.

30. Береза О. Д. Корупція у сфері державного управління як стримуючий фактор соціально-економічних реформ. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 173–180.

References.

1. Stratehiia staloho rozvytku «Ukraina – 2020»: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 12 sichnia 2015 roku № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

2. Antykoruptsiina stratehiia na 2021-2024 roky: proekt. Nats-ne ahent. zapobihannia koruptsii. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiina-strategiya-na-2020-2024-roky-za-razultatamy-publicnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>

3. Novak, A. M., Bashtannyk, V. V. Osoblyvosti formuvannia ta realizatsii natsionalnoi antykoruptsiinoi polityky yak osnovy derzhavno-upravlinskykh reform. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/90/2281/4913-1?inline=1>

4. Demianchuk V. A. Dyskusiini aspekty otsinky efektyvnosti antykoruptsiinoi polityky Ukrainy. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 2017. № 6 (2). S. 17–20.

5. Akademichnyi tumachnyi slovnyk (1970 – 1980): veb-sait. URL: <http://sum.in.ua/s/ponjattja>

6. Khvorostiankina A. V. Definitsii v zakonodavchykh tekstakh: pytannia teorii. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6669

7. Konverskyi A. Ye. Lohika: pidruchnyk. 2-he vyd., vypravlene. Kyiv: VPTs «Kyivskyi universytet», 2017. 391 s.

8. Dodurov O. O., Kolomiets T. O., Kushnir S. M., Makarenkov O. L. Zahalnoteoretychni, administratyvnota kryminalno-pravovi osnovy kontseptualizatsii antykoruptsiinoi reformy v Ukraini: kolektyvna monohrafiia. Zaporizhzhia, 2019. 476 s.

9. Slovnyk inshomovnykh sliv / za red. Melnychuka O. S. Kyiv: Ukrainska radianska entsyklopediia, 1974. 776 s.

10. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv: prybl. 20 tys. sliv i slovopoluchen / ukklad.: O.I. Skopnenko, T. V. Tymbaliuk. Kyiv: Dovira, 2006. 789 s.

11. Rats M. Proekt «Teoriya reform». URL: <http://futureisrael.h1.ru/Ratz/Introduction1.htm>

12. Chernykh Ye. M., Kamardina Yu. V. Teoretychni aspekty vyznachennia poniattia «administratyvna reforma». *Aktualni problemy derzhavy i prava*: zb. nauk. pr. Odesa: Helvetyka, 2020. Vyp. 88. S. 144–152.

13. Ahafonova N. V. Konstytutsiia yak ob'ekt reformuvannia. *Universytetski naukovyi zapysky*. 2016. № 59. S. 351–366.

14. Kravchenko S. Teoretychne rozuminnia reform yak formy suspilnykh zmin. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*. 2010. № 2. S. 14–21.

15. Upravlinnia suspilnym rozvytkom: slovnyk-dovidnyk / za zah. red. A. M. Mykhnenka, V. D. Bakumenka. Kyiv: Vyd-vo NADU, 2006. 248 s.

16. Filosofiia polityky: kort. entsykl. slov. / avt.-uporiad. V. P. Andrushchenko ta in. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2002. 670 s.

17. Sotsiologhiia: kort. entsykl. slov. / zah. red. V. I. Volovych. Kyiv: Ukr. Tsentru dukhov. kultury, 1998. 736 s.

18. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / hol. redkol. V. I. Shynkaruk. Kyiv: Abrys, 2002. 746 s.

19. Surmyn Yu. P., Tulenkov N. V. Teoriya sotsyalnykh tekhnolohiy: ucheb. posobyie. Kyev: MAUP, 2004. 608 s.

20. Kryvytskyi Yu. V. Problemy pravovoi reformy v naukovi spadshchyni akademika V. V. Kopieichykova. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. 2017. Tom 102. № 1. S. 187–196.

21. Rabinovych P. Zahalna kontseptsiia pravovoi reformy v Ukraini: do kharakterystyky vykhidnykh zasad. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 1998. № 1. S. 15–24.

22. Yushchik O. I. Pravova reforma: zahalne poniattia, problemy zdiisnennia v Ukraini: monohrafiia. Kyiv: In-t zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1997. 192 s.

23. Lemak V. V. Pravova reforma v Chekhii i Slovachchyni v umovakh postsotsialistychnoi

modernizatsii: teoretychni i praktychni problemy: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.01. Kharkiv, 2003. 40 s.

24. Parkhomenko N. M. Sutnist i zmist pravovoi reformy: teoretychni aspekty. *Pravova derzhava*. 2018. № 29. S. 44–49.

25. Bakumenko V. D., Kravchenko S. O. Administratyvna reforma. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia. Lviv: LRIDU NADU, 2011. T. 8. S. 21.

26. Bilozerska T. O. (2007). Reformuvannia publichnoi administratsii v Ukraini yak krok do yevropeiskoi intehratsii. *Forum prava*. 2007. № 2. S. 11–19.

27. Vysotska O. M. Administratyvna reforma yak osnova efektyvnoho funktsionuvannia publichnoho upravlinnia: poniattia ta zmist / Haluz nauky «Derzhavne upravlinnia»: istoriia, teoriia, vprovadzhennia: materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uch., m. Kyiv, 28 trav. 2010 r. Kyiv, 2010. Tom 1. S. 114–116.

28. Bardachov Yu. M. (2014). Antykoruptsiina reforma v Ukraini yak vahomyi chynnyk zabezpechennia natsionalnoi bezpeky. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia, 2014. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_2/3.pdf

29. Voloshenko A. V. (2016). Problemy zdiisnennia antykoruptsiinykh reform v suchasni Ukraini ta shliakhy yikh realizatsii. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2016. № 8. S. 51–61.

30. Bereza O. D. Koruptsiia u sferi derzhavnoho upravlinnia yak strymuiuchy faktor sotsialno-ekonomichnykh reform. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. 2014. № 1. S. 173–180.